

Література:

1. Барановська О.В. та ін. Чернігівщина: природа, населення, господарство (комплексне географічне дослідження): Монографія. – Ніжин: Наука-сервіс, 2000. – 180 с.
2. Гавій В.М., Мирон І.В. Природно-заповідний фонд як компонент природно-ресурсного потенціала Чернігівської області // Современные экологические проблемы устойчивого развития Полесского региона и сопредельных территорий: наука, образование, культура: Материалы IV Международной научно-практической конференции. – Мозырь: УО «МГПУ имени И.П.Шамякина, 2009. – С. 108-110.
3. Лобань Л. Оптимізація природно-заповідного фонду як основа регіональної екологічної мережі басейну р. Удай // Екологія. Біологічні науки. Збірник наукових праць. – Випуск 1. – Полтава, 2009. - С. 88-94.
4. Лобань Л., Варченко Л. Фітоценотична характеристика болотного комплексу «Перевід» на Чернігівщині // Праці молодих вчених-ботаніків України. К., 2000. – С. 46.
5. Патрушева Л.І. Ландшафтний підхід до питання організації об'єктів природно-заповідного фонду // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Вип. 305: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 168-174.
6. Природно-заповідний фонд Чернігівської області / Під загальною редакцією к.б.н., доц. Карпенка Ю.О. – Чернівці, 2002. – 240 с.
7. Фаріон Ю.М., Чехній В.М. Ландшафтознавчі аспекти створення екомережі України // Укр. географ. ж. – 2004. - № 3. – С. 36 – 43.
8. Царик Л.П. Біоцентрично-мережева структура ландшафту як об'єктивна передумова формування елементів перспективної екомережі // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. - Вінниця: Тезис, 2008. – вип. 16. - С. 45 - 52.
9. Царик Л.П. Методичні підходи до конструктивно-географічних досліджень регіональних екологічних мереж. // Матеріали II міжнародної наукової конференції “Екологічна географія: Історія, теорія, методи, практика”. – Тернопіль, 2004. – С. 33-38.

Резюме:

Барановська О., Мирон І. ЛАНДШАФТЫ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ И ИХ ОХРАНА.

В статье дана характеристика ландшафтной структуры Черниговской области, проанализирована динамика изменений природно-заповедных территорий, проведена оценка и группирование административных районов области по уровню заповедности, дана характеристика национальных природных парков Черниговской области, разработаны предложения по расширению природоохранных систем с учётом ландшафтной структуры территории.

Ключевые слова: ландшафтная структура, уровень заповедности, охрана ландшафтов, природно-заповедный фонд, национальный природный парк.

Summary:

Baranovska O., Miron I. LANDSCAPES OF CHERNIGIV REGION AND OUR PROTECT.

The characteristics of landscape structure of Chernigiv region is given in the article, the dynamics of changes in natural reserve territories is analyzed, the evaluation and grouping of administrative districts of the region according to the level of protection are completed, the offers concerning the building of the nature protecting systems are worked out taking into account the landscape structure of the territory.

Key words: landscape structure, level of protection, guard of landscapes, natural reserve fund, national park.

Надійшла 28.02.2010р.

УДК. 911.3

Галина МУДРАК

**ЛІСОВІ ЛАНДШАФТИ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІСТЕР'Я, ЇХ УНІКАЛЬНІСТЬ
ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ**

У статті подано характеристику лісових ландшафтів Середнього Придністер'я, які виділяються своїм розмаїттям, неповторністю і унікальністю, що формує своєрідний “образ” регіону. Запропоновано шляхи збереження, відновлення, оптимізації та раціонального використання унікальних лісових ландшафтів Середнього Придністер'я.

Ключові слова: лісові геокомплекси, антропогенні ландшафти, лісові екосистеми, унікальність, оптимізація, охорона, раціональне використання, Середнє Придністер'я.

Постановка проблеми. Проблема збереження та відновлення лісових ландшафтів, особливо унікальних, України в цілому та Середнього Придністер'я зокрема, є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Впродовж двох останніх століть лісові комплекси Середнього Придністер'я зазнали докорінних змін або тотального знищення природних лісових екосистем та формування на їх місці антропогенних ландшафтів: селищних, промислових, сільськогосподарських, дорожніх тощо. В результаті цього площі лісів регіону суттєво зменшились з 30-40% до 10-15% території. Розрахунки мінімальної лісистості територій лісостепової зони [9] складають 20%, а згідно наказу Державного

комітету лісового господарства України від 29.12.08 р. № 371 “Про затвердження показників регіональних нормативів оптимальної лісистості території України” [22] для Вінницької області 15%, Хмельницької – 17%, Тернопільської – 20%. Отже, середнє значення показника лісистості в лісостеповій зоні, зокрема і досліджуваного регіону, складатиме близько 17-20%.

Лісові масиви Середнього Придністер'я розміщені фрагментарно і спорадично вздовж річок незначними острівками – заплавні ліси, на схилах із значною крутизною – низькорослі формації “стінок”, на вершинах і схилах деяких товтрових горбів – грабові діброви, на плакорах – букові та дубово-букові ліси. Суттєво змінилась вікова структура деревостанів (переважають молодняки і середньовікові насадження – до 81%) і ценотичний склад лісових екосистем [1]. Вирубубання цінних порід дерев (дуб, бук) призвело до заміщення їх на менш цінні породи (граб, береза, осика, липа, ясен тощо). Близько двох третин лісового фонду – це насадження, створені плантаційним способом зі зміненою природною видовою та ценотичною структурою, які перебувають часто у незадовільному санітарному стані і потребують реконструкції та оздоровлення [16]. Разом з тим лісові комплекси Середнього Придністер'я зберегли свою неповторність і розмаїття, що формує своєрідний “образ” регіону. Всебічне вивчення таких ландшафтів дозволить більш цілеспрямовано і науково обґрунтовано підійти до розробки схем оптимізації, раціонального використання та охорони унікальних лісових ландшафтів.

Аналіз досліджень та публікацій. Лісові ландшафти Середнього Придністер'я завжди були і залишаються важливим об'єктом дослідження багатьох суміжних наук. Як правило вирішальне значення у їх дослідженні належить ботанікам, лісівникам, географам та екологам. На регіональному рівні лісові угруповання Середнього Придністер'я добре досліджені й описані в значній кількості наукових праць. В різний час рослинність регіону, зокрема лісову, вивчали В.Г. Бессер, А.Л. Андржівський, Й.К. Пачоський, В. Шафер, П.С. Погребняк, Б.В. Заверуха, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Я.П. Дідух, Г.С. Куковиця, С.М. Стойко, Т.Л. Андрієнко, Г.О. Кузнецова, С.І. Ковальчук, І.І. Мороз, Л.Г. Любінська, В.І. Мельник, О.М. Корінько, М.І. Гордієнко, А.О. Бондар. Дослідження стосувались характеристики лісових угруповань, лісотипологічної класифікації, районування лісового фонду. Питання охорони та комплексного рекреаційного використання лісових ландшафтів широко висвітлено у працях С.А. Генсірука, М.С. Нижника, Р.Р. Возняка, М.П. Чайковського, М.Р. Питуляк. Комплексні ландшафтознавчі дослідження лісових ландшафтів з метою їх раціонального використання та охорони проводили К.І. Геренчук, Л.І. Воропай, Г.І. Денисик, М.В. Дутчак, Л.П. Царик. Дослідники неодноразово відмічали унікальність лісових ландшафтів досліджуваного регіону.

Постановка завдання. Наші дослідження спрямовані, першочергово, на виявлення і характеристику унікальних лісових ландшафтів Середнього Придністер'я з метою їх раціонального використання та охорони. К.І. Геренчук відзначав, що “унікальних ландшафтів на поверхні суші не так багато, тому їх потрібно особливо оберігати” [2]

Виклад основного матеріалу. Опрацьовуючи літературні джерела часто зустрічаємо визначення “унікальність” того чи іншого об'єкта – природну, історичну, флористичну, архітектурну тощо. Унікальність (з лат. *unicus*) – єдиність у своєму роді, надзвичайність, винятковість [18]. У різних наукових напрямках використовують поняття “унікальність” як критерій виокремлення чогось рідкісного, незвичного, оригінального. Наприклад, у ботаніці “унікальність” – це один із критеріїв виділення певної ділянки з наявністю реліктових, ендемічних, рідкісних рослин чи їх угруповань. К.І. Геренчук зазначав: “ландшафти, які не мають подібних аналогів, називаються ландшафтами-унікумами. Трапляються також унікальні урочища й місцевості” [2]. С.М. Стойко визначає поняття “унікальних фітоценозів, які за фітоценотичними позиціями компонентів, їх генетичними або фенотипічними ознаками, екологічною приуроченістю та іншими особливостями відрізняються від зональних типових фітоценозів і цікаві для науки й господарства” [5]. І.Г. Ємельянов пропонує унікальність і цінність екосистем з позицій біорізноманіття визначати за наявністю в їх складі раритетних видів, при цьому враховується і ранг таксону, який вони представляють. Чим вищий таксон репрезентує ендемічний, реліктовий або рідкісний, тим вагоміша унікальність і цінність усього біоценозу [6]. В.М. Пашенко ландшафтну унікальність порівнює з ландшафтною екзотичністю і зазначає, що унікальність нерідко є складовою цінності пам'яток природи, які екзотичні одними своїми особливостями, а унікальні – іншими [10]. Пізніше він виділяє унікальність як поняття-антипод щодо репрезентативності: “змістовна виокремленість унікальності як одиничної властивості, протилежної щодо типовості, – добре відтінює і підкреслює зміст неодноразово повторюваних у різних об'єктах підстав для виділення репрезентативності” [11]. Г.І. Денисик розглядає унікальність

будь-якого регіону у широкому і вузькому значенні цього слова. У вузькому – унікальність регіону визначається наявністю в його структурі та межах унікальних пам'яток природи (мас земної кори, їх поверхневих та підземних форм, водних мас, ґрунтів, рослин, антропогенних комплексів тощо) [3, 4].

Середнє Придністер'я – цікавий і своєрідний регіон, сучасна ландшафтна структура якого характеризується мозаїчністю, високим флористично-фауністичним багатством, значною насиченістю екосистем рідкісними і зникаючими, ендемічними та реліктовими видами. Унікальність природи Середнього Придністер'я відзначена давно. Лісові угруповання не є винятком. Вони в досліджуваному регіоні виділяються багатством та різноманітністю. Оригінальне поєднання гірського та рівнинного рельєфу, сприятливі гідротермічні умови, контрастність та мозаїчність ландшафтів, особливості господарського освоєння території обумовило формування своєрідних та самобутніх лісових формацій. В регіоні зосереджені умовно натуральні й різноокультурені букові та дубово-грабові угруповання Товтрових пасм, скельно-дубові та чагарникові масиви крутих схилів (“стінки”) Великого каньйону Дністра та його численних приток.

Середнє Придністер'я є територією виключно багатою різноманіттям біологічних видів, їх популяцій, фітоценозів, екосистем і ландшафтів. Розміщується досліджуваний регіон у двох природних зонах, що пояснює особливе розмаїття флори від бореального лісового до ксерофітного степового. Територія простягається в меридіональному напрямі із заходу на схід і складає близько 500 км. Басейн Дністра є унікальним для Європи регіоном, де на невеликій протяжності чергуються різні типи зональних екосистем і ландшафтів. У межах Середнього Придністер'я розташовується зона контакту бореальної, середньоевропейської неморально-лісової і понтично-панонської степової флори. Наявність оригінального природного вузла, де тісно взаємодіють ландшафти широколистяних лісів Центральної Європи (з буком), широколистяних лісів Східної Європи (з дубом), лучно-степового Причорномор'я, дозволяє виділити особливий підтип лісостепових ландшафтів – західнолісостеповий. Тут часто зустрічаються представники карпатської, середземноморської та понтично-центральноазійської флори. В регіоні проходить межа поширення західно- і східноєвропейських флористичних елементів. На теренах досліджуваного регіону близько 30 західноєвропейських видів мають східну межу ареалу поширення, серед яких бук лісовий. За флористичною унікальністю Середнє Придністер'я як регіон поступається тільки гірському Криму та Українським Карпатам [20].

За твердженнями ботаніків-дослідників ендемічні та реліктові види є мірою самобутності і оригінальності будь-якої природної флори та показником унікальності регіону загалом. Ендемічний елемент флори Середнього Придністер'я складає 6,5% (81 вид) від загального числа видів [7]. Специфічність та індивідуальність екологічних умов Середнього Придністер'я сприяла збереженню більше сотні реліктових рослин [13]. У зв'язку з поширенням значної кількості реліктових та ендемічних видів на теренах Середнього Придністер'я, ряд дослідників вважають флору Товтр і річкових долин Дністра та його приток рефугіумами (“оазисами”, “сховищами”) древніх її елементів у світовому масштабі [19]. Такими “оазисами” реліктової та ендемічної флори виступають в основному лісові фітоценози заповідних територій (ботанічні, лісові, ландшафтні, комплексні, рідше геологічні та загальнозоологічні). Серед них унікальністю вирізняються: Жижавський, Обіжевський, Панівецька дача, Вендичанська дубина, Кармалюкова гора, Совий яр, Чапля – заказники загальнодержавного значення та багато інших природоохоронних об'єктів. “Сховищами” для птахів і диких тварин є загальнозоологічні заказники місцевого значення: Межеліски, Чемерове, Савинське, Пулікове (Тернопільське Придністер'я); пам'ятки природи місцевого значення: Скала-Подільська і Сокілецька колонії чапель та інші.

Річкові долини Середнього Придністер'я характеризуються звивистою (так звані “меандрові вузли”) і асиметричною будовою з чергуванням схилів різної експозиції з різним перепадом відносних висот (170-220 м), крутизна яких становить 40-50⁰ і більше. Такі схили вкриті різноманітною рослинністю – степові ділянки, низькорослі ліси, лісові масиви. Вони отримали місцеву назву “стінки”, які є своєрідними і неповторними урочищами. Підтвердженням унікальності лісових ландшафтів Середнього Придністер'я є поширення чагарникових або низькорослих лісів – “стінок”, які вкривають круті схили Дністра та його приток. Зараз “стінки” виокремлюються своєрідними, неповторними й чарівними ландшафтами, особливим мікрокліматом, значною лісистістю (60%), багатим флористичним різноманіттям, рекреаційною ємністю, відносно незначною господарською освоєністю, помірним техногенним навантаженням й забрудненням. Вони мають водоохоронне й ґрунтозахисне значення. За класифікацією [3] “стінки” відносно поширення певної

рослинності поділяються на лісові, чагарникові, лучно-степові. Вони здебільшого вкриті дібровами з домішками грабу, кленів татарниколистого, польового, гостролистого і явора, ясена звичайного і гостроплідного, в'язу граболистого, дубу скельного, берези, акації білої, липи серцелистої, береста, буку лісового, а місцями можна знайти ділянки інтродуцентів – сосни звичайної та чорної, горіха чорного, бархату амурського та інших порід. З чагарникової рослинності переважають: дерен, глід, шипшина, вишня степова, горобина, бруслина європейська, кизил (дерен), степовий мигдаль, ліщина, калина-гордовина, терен, бузина, свидина, бересклет, клокичка периста. Степова трав'яна рослинність представлена рідкісними та реліктовими видами: сон-травою, горицвітом весняним, цибулями подільською, прямою і переодягнуною, різними видами ковили, аконітом Бессера, шафраном Гейфеля, чебрецем подільським, гіпсолубкою дністровською, молочаєм дністровським, півниками угорськими, молодилом руським тощо [17]. Значна кількість лісових та чагарникових “стінок” перебувають під охороною держави. Серед них можна виділити ряд унікальних лісових об'єктів різних категорій заповідання: Грабарківський, Бронницький, Григорівська гора, Бернашівський, Дністер, Кукулянська дача, Гайдамацький яр, урочище “Білянський ліс”, урочище “Стінка”, “Петрашівка” (Вінницьке Придністер'я) та багато інших.

Одним із найунікальніших природних утворень Середнього Придністер'я є частина Товтровою пасма, яке має чітко виражену асиметричну будову (південно-західний схил стрімкіший, північно-східний – пологіший). Це зумовлено характером відступу моря і поділом його в ті часи на глибшу й мілкішу частини [14]. Товтри виділяються не лише унікальною геологічною будовою, а й унікальними флористичними біоценозами. Значне коливання висот вплинуло на характер поширення лісової та степової рослинності. Сприятливі кліматичні умови, оригінальний рельєф, мозаїчність ландшафтів сприяє утворенню своєрідних рефугіумів для збереження самобутньої флори. Товтри, захищаючи південну частину Хмельницького Придністер'я від північних вітрів, тим самим сприяють підвищенню середньорічної температури, а їх асиметрична будова сприяє збільшенню кількості опадів з південно-західної сторони. У свою чергу, це сприяє швидшому вилугованню ґрунтів, що є вирішальним фактором для розподілу букових, дубово-грабових і дубових лісів на розчленованих ділянках рельєфу [19]. Нині лісові площі Товтровою пасма збереглися у вигляді окремих масивів. Такі осередки знаходяться на окремих горбах біля сіл Вишнівчик, Залуччя, Нігин, Гуменці (Хмельницьке Придністер'я). Особливу значимість мають ділянки букових лісів – подільські бучини, які утворюють острівні популяції бука лісового подільської раси (більш посухо- та морозостійкі ніж популяції середньо- і західноєвропейських регіонів). “Сатанівська бучина” є найбільшим, дуже цінним в науковому і практичному відношеннях резерватом бука лісового на східній межі свого ареалу [12]. Більш пологі ділянки Товтр, які позбавлені деревної і чагарникової рослинності, інтенсивно використовують як орні землі, більш круті – як пасовища, хоча продуктивність їх незначна. Тут спостерігається інтенсивне видобування вапняків, що призводить до втрати не лише унікальних лісових й степових ділянок, а й взагалі цінних ландшафтів Товтрової гряди.

Лісові ландшафти Середнього Придністер'я представлені складним поєднанням посадок – лісокультур і докорінно змінених залишків натуральної лісової рослинності. Переважають у сучасній структурі лісів антропогенні комплекси і в майбутньому їх площі будуть тільки зростати. За класифікацією Ф.М. Мількова [8], та Г.І. Денисика [3] лісові ландшафти досліджуваного регіону відносяться до умовно натуральних, похідних (вторинних) та лісокультурних лісових ландшафтів, які виділяються певними особливостями.

До умовно натуральних лісових комплексів Середнього Придністер'я відносяться масиви рослинних угруповань змішаних широколистих лісів, так званих Подільських дібров, представлених грабово-дубовими, грабово-дубово-ясеневими, грабово-дубово-буковими, а також чисто буковими і грабовими лісами та угрупованнями з дуба скельного, які становлять основну ландшафтну й природно-функціональну значимість фітогенофонду досліджуваного регіону. Лісова рослинність в більшості представлена дібровами з домішками граба, кленів татарниколистого, польового, гостролистого і явора, ясена звичайного і гостроплідного, в'язу граболистого, дубу скельного, берези, акації білої, липи серцелистої, береста, буку лісового, а місцями можна знайти ділянки сосни звичайної, горіха чорного, бархату амурського та інших порід. Місцеві широколисті ліси вирізняються багатством і різноманітністю. Багаторічний моніторинг біорозмаїття регіону переконливо засвідчує, що навіть сильно деградовані під впливом посиленого випасання худоби схили окремих дністровських “стінок” та товтрових пагорбів у разі встановлення повного заповідного режиму здатні впродовж років природним шляхом відновити розкішні лучно-степові й

чагарникові, а подекуди і лісові біоценози. Наявна на цій території мережа природно-заповідних ділянок лише певною мірою забезпечує розв'язання цих завдань, проте вона потребує подальшого вдосконалення й розширення [17].

До лісокультурних комплексів регіону відносяться всі насаджені ліси. Тут можна виділити унікальний лісовий масив антропогенного походження “Дача Галілея”, що охороняється як об’єкт натурального походження. Заказник загальнодержавного значення займає площу 1856 га у Тернопільському Придністер’ї. Цінні чисті насадження дуба мають незначні домішки ясена звичайного, ялини, модрина. Серед інтродукованих видів зустрічаються горіх чорний, грецький, сірий і маньчжурський, гікорій білий, сосна чорна і Веймутова, дугласія сиза й зелена, модрина європейська і японська, ялиця європейська та інші. “Дача Галілея” – лісовий масив, що характеризується високопродуктивними дубовими лісами. Він є цінною базою для заготівлі високоякісних плюсових насаджень [21].

Архівні документи і статистичні дані свідчать про те, що у другій половині ХХ століття інтенсивно заліснювались схили вздовж Дністра та його приток, Товтрові горби, деякі відпрацьовані кар’єри тощо. Серед них зустрічаються і унікальні лісові формації. Значна кількість таких насаджень утворюють заповідні території різних категорій: урочища “Каштелянка” і “Криве”, Касперівський заказник (Тернопільське Придністер’я) Дністровський, Калюський (Хмельницьке Придністер’я); Значок, Дністер, Кисерняк, Моївська дача (Вінницьке Придністер’я).

Цікавими і унікальними осередками збереження лісових угруповань антропогенного походження виділяються дендрологічні парки, ботанічні сади, різноманітні алеї, своєрідні парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва. В майбутньому роль осередків збереження унікальних лісових угруповань можуть виконувати оригінальні сквери, парки відпочинку, ботанічні сади, які закладаються у сучасні часи (приватні колекції, садиби, оранжереї).

Значна кількість лісових ландшафтів Середнього Придністер’я (крім заповідних), є поліфункціональними. Вони виконують різноманітні функції: водорегулюючу, санітарно-гігієнічну, наукову, рекреаційну, естетичну, а також мають важливе значення для економіки.

Висновки. Територія Середнього Придністер’я (долина Дністра з його притоками, Товтрове пасмо) – унікальний природний комплекс загальноєвропейського масштабу.

Лісові ландшафти Середнього Придністер’я, особливо унікальні, мають найкращі ознаки об’єктів для естетичного сприйняття, а у поєднанні з оригінальними формами рельєфу, водоймами, своєрідними мікрокліматичними умовами створюють мальовничі й неповторні куточки природи. Зважаючи на це збереження і відновлення лісів, особливо на схилах різної крутизни, в долинах річок є першочерговим завданням. Врахування регіональних особливостей краю (висотної диференціації, асиметричності будови долино-річкової системи Дністра та його приток) є важливою необхідністю в системі раціонального природокористування.

Досвід заліснення території регіону не завжди є позитивним. Нині ситуація потребує виваженого підходу та детального вивчення. Особливо варто звернути увагу на історію лісорозведення, вивчити багаторічний досвід, проаналізувати нинішній стан та розробити рекомендації щодо майбутнього функціонування об’єктів природно-заповідного фонду, створених на основі лісових комплексів.

Оптимальний шлях збереження і відновлення лісових ландшафтів – створення нових заповідних об’єктів та інших структурних елементів регіональної екомережі, збалансоване лісокористування. Територіальні науково-методичні підходи щодо збереження якого повинні обов’язково враховувати ландшафтно-екологічний підхід.

Унікальні лісові ландшафти Середнього Придністер’я (натурального, натурально-антропогенного, антропогенного походження) потребують детального дослідження та державної охорони з врахуванням природно-географічних особливостей регіону під час реалізації господарських заходів, що завжди має актуальність.

Подальші дослідження лісових ландшафтів вкрай необхідні. Це зумовлено проблемами охорони, збереження і відновлення біотичного й ландшафтного різноманіття, проектуванням і створенням національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказників. Усе це разом дозволить зменшити антропогенне навантаження й сформувати репрезентативну регіональну екологічну мережу.

Література:

1. Генцирук С.А. Охрана лесных экосистем / С.А. Генцирук, Л.И. Гайдарова – К.: Урожай, 1984. – 200 с.
2. Геренчук К.І. Польові географічні дослідження. Навчальний посібник / К.І. Геренчук, Е.М. Раковська, О.Г. Топчієв. – К.: Вища школа. 1975. – 246 с.
3. Денисюк Г.І. Лісополе України. Монографія / Г.І. Денисюк. – Вінниця; ПП “Видавництво “Тезис”, 2001. – 284 с., іл.
4. Денисюк Г.І. Унікальність природи і ландшафтів Середнього Придністров'я / Г.І. Денисюк, Г.В. Мудрак // Друга Могилів-Подільська краєзнавча конференція. Могилів-Подільський: 2006. – С. 278-280.
5. Зеленая книга Украинской ССР: редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под общ. ред. Шеляга-Сосонко Ю.Р. – Киев: Наук. думка, 1987. – 216 с.
6. Смелянов І.Г. Оцінка біорізноманіття екосистем у контексті оптимізації мережі природно-заповідних територій // Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть. Канів, 1999. – С. 119-127
7. Крицька Л.І. Ендемізм і генезисні зв'язки флори Середнього Придністров'я / Л.І. Крицька, В.В. Новосад // Різноманіття природи Хмельниччини. Зб. стат. за мат-и Всеукр. науково-практ. конф. “Ландшафтне та біологічне різноманіття Хмельниччини: дослідження, збереження та відтворення” (м. Кам'янець-Подільський, 17-18 грудня 2003 р.) – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. – С. 53–63.
8. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты: Очерки антропогенного ландшафтоведения / Мильков Ф.Н. – М.: Мысль, 1973. – 224 с.
9. Молчанов А.А. Оптимальная лесистость / А.А. Молчанов. – М.: Наука, 1966. – 220 с.
10. Пащенко В.М. Охрана природы и перспективы рекреационного природопользования в северном Приазовье / В.М. Пащенко // Физическая география и геоморфология. Вып. 28.– 1982. – С. 11-16.
11. Пащенко В.М. Ландшафтна репрезентативність об'єктів природи / В.М. Пащенко // Український географічний журнал. – 2003. – №3. – С. 13–21.
12. Подільські Товтри / За заг. ред. Григорія Денисюка: – Вінниця, ПП “Видавництво “Тезис”, 2005. – 88 с.
13. Природно-национальные парки Украины / Отв. ред. Стойко С.М. – Львов: Вища шк. 1988. – 118 с.
14. Свинко Й.М. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан / Йосип Свинко. Посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 192 с.
15. Стойко С.М. Экологические основы охраны редких, уникальных и типичных фитоценозов / С.М. Стойко // Ботанический журнал. – 1983. Т. 68, №11 – С. 1574-1583.
16. Стойко С.М. Праліси як екологічні моделі для ренатуралізації вторинних фітоценозів / С.М. Стойко // Укр. бот. журн., 2006, т. 63, №3. – С. 358-367.
17. Сліпченко І.В. Тернопільський регіональний ландшафтний парк “Дністровський каньйон” як складова екомережі України / І.В. Сліпченко // Екологічний вісник. – 2004. -№4 (26). – С. 27-31.
18. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД “ШКОЛА”, 2006. – 1008 с.
19. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Висотна диференціація рослинного покриву Поділля / Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Укр. ботан. журн. – 1970. – 27, №4. – С. 523-525.
20. Царик Л. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області) / Любомир Царик, Ганна Чернюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188 с.
21. Чайковський Н.П. Дністровський каньйон: Природознавчий нарис / Н.П. Чайковський. Л.: Каменяр. – 1981. – 64 с.
22. www.lesovod.org.ua – Державний комітет лісового господарства // Доступ з екрану

Резюме:

Мудрак Г. ЛЕСНЫЕ ЛАНДШАФТЫ СРЕДНЕГО ПРИДНЕСТЕРЬЯ, ИХ УНИКАЛЬНОСТЬ И РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ.

В статье подана характеристика лесных ландшафтов Среднего Приднестерья, которые выделяются своим разнообразием, неповторимостью и уникальностью, которая формирует своеобразный “образ” региона. Предложены пути сохранения, возобновления, оптимизации и рационального использования уникальных лесных ландшафтов Среднего Приднестерья.

Ключевые слова: лесные геоконплекси, антропогенные ландшафты, лесные экосистемы, уникальность, оптимизация, охрана, рациональное использование, Среднее Приднестер'я.

Summary:

Mudrak G. FOREST LANDSCAPES OF MIDDLE PRIDNISTER'YA, THEIR UNIQUENESS AND RATIONAL USE.

Description of forest landscapes of Middle Pridnister'ya, which are selected the varieties, is given in the article, by an uniqueness which forms original “appearance” of region. The ways of saving, renewal, optimization and rational use of unique forest landscapes of Middle Pridnister'ya are offered.

Key words: forest geokompleksi, antropogenni landscapes, forest ecosystem, uniqueness, optimization, guard, rational use, Middle Pridnister'ya.

Надійшла 25.03.2010р.